

Interesi, vrijednosti i uloge u profesionalnom usmjeravanju u školi

Iva Šverko

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar

Euroguidance, Zagreb, 1. i 2. 6. 2015.

Ciljevi današnje radionice

- Predstaviti relevantne teorije i spoznaje u području psihologije karijere
- Pokazati neke instrumente za mjerenje interesa, vrijednosti i uloga
- Prikazati nekoliko vježbi za poticanje profesionalnog razvoja primjenjivih u razredu

Odrednice izbora zanimanja

Važnost uloga

Ličnost

Vrijednosti

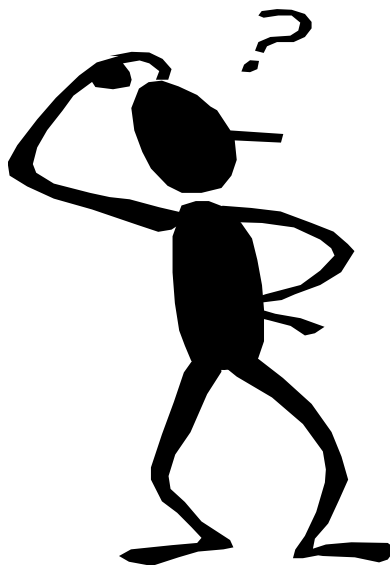
Samoefikasnost

Interesi

Očekivanje ciljeva

Sposobnosti

Okolina

Profesionalni identitet

Informiranost

Adaptabilnost

Profesionalna zrelost

Načini donošenja odluka

Pozitivni ishodi dobrog izbora

Zadovoljstvo karijerom

Usklađenost s radnom okolinom

Intrinzična motivacija

Radna angažiranost

Uspješnost u karijeri

Pozitivna samoevaluacija

Visoko samopoštovanje

Zadovoljstvo životom

Integracija u društvo

Paradigma P-E fit

- Sklad osobina pojedinca i karakteristika zanimanja dovodi do boljih ishoda u karijeri
  - npr. većeg zadovoljstva poslom, bolje radne uspješnosti, manje fluktuacije
- Diferencijalistički pristup
- Osnova profesionalnog usmjeravanja u okviru P-E fit pristupa
  - osobine klijenta i osobine zanimanja trebaju biti što sličnije
  - upoznati osobine klijenta, usporediti ih s karakteristikama zanimanja, ponuditi prikladna zanimanja
- Načini uparivanja
  - Uparivanje na temelju interesa – Holland
  - Uparivanje na temelju vrijednosti – Dawis & Lofquist
  - Uparivanje na temelju aspekata rada – Gati

Poticanje profesionalnog razvoja

- Izbor zanimanja treba gledati u razvojnom kontekstu jer izbor zanimanja nije jednokratna odluka
- Razvojni pristup
- Što činiti
  - Poticati razmišljanje o izboru zanimanja, poticati upoznavanje svojih osobina (interesa, sposobnosti, vrijednosti), osnaživati samostalnost u donošenju odluka, informirati o mogućnostima i prilikama, naučiti kako prikupiti informacije...
  - Grupni i individualni rad
  - Radionice u razredima, individualni rad s učenicima
- Najpoznatiji teoretičari – Super, Savickas

PROFESIONALNI INTERESI

Interesi – što su?

- Interesi → sve ono što nekoga zanima, usmjerava prema nekim aktivnostima
- Interesi se ubrajaju u područje ličnosti i dijelom su slični vrijednostima, stavovima i mišljenjima

Definicije:

Strong – aktivnosti prema kojima imamo afektivan stav: volimo ih ili ih ne volimo

Petz – trajnija, ugodom praćena usmjerenost prema nekoj pojavi, osobi, predmetu ili aktivnosti kojima pridajemo određenu teorijsku ili praktičnu važnost

Hollandov teorijski okvir

John L. Holland

- možda najpoznatiji teoretičar izbora zanimanja
- radio u sveučilišnom savjetovalištu → uočio je kako studenti sličnih profesionalnih interesa imaju i slične osobine ličnosti

Teorija izbora zanimanja

- 1959 (prva inačica), 1997 (posljednja)
- jednostavna, razumljiva i praktična → vrlo popularna u znanstvenim istraživanjima i u praktičnom radu
- na njenoj osnovi je razvijeno mnoštvo instrumenata za mjerenje profesionalnih interesa

6 tipova interesa

→ Postoji 6 tipova interesa

R – realistički (*realistic*)

I – istraživački (*investigative*)

A – umjetnički (*artistic*)

S – socijalni (*social*)

E – poduzetnički (*enterprising*)

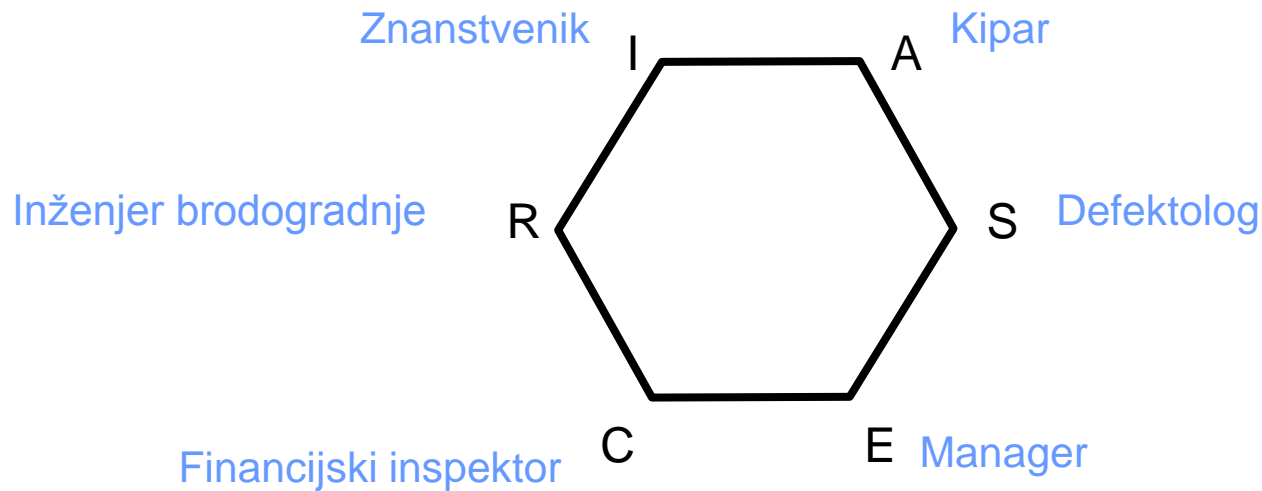
C – konvencionalni (*conventional*)

→ RIASEC tipovi interesa

RIASEC	Interesi	Zanimanja
Realistički	praktične i konkretne aktivnosti, primjena strojeva i alata	automehaničari, tokari, piloti, frizeri, urari, kuhari, vodoinstalateri, vozači tramvaja, vatrogasci, zubotehničari
Istraživački	prikupljanje informacija, proučavanje, razmišljanje, pronalaženje rješenja i ideja	inženjeri, biolozi, matematičari, informatičari, liječnici, visokoškolski nastavnici, znanstvenici i istraživači
Umjetnički	umjetničko izražavanje u bilo kojoj formi	glazbenici, glumci, dizajneri, plesači, slikari, arhitekti, povjesničari umjetnosti
Socijalni	rad s ljudima, slušanje i razumijevanje, poučavanje, savjetovanje i pomaganje	učitelji, socijalni radnici, defektolozi, savjetovatelji, medicinske sestre, fizioterapeuti, bibliotekari
Poduzetnički	aktivnosti koji uključuju vlastitu inicijativu, smisao za organizaciju i vođenje drugih	ravnatelji, pravnici, producenti, akviziteri, organizatori putovanja, voditelji marketinga i PR službi
Konvencionalni	uredske, administrativne ili financijske aktivnosti, važna točnost i smisao za detalje	blagajnici, tajnice, šalterski službenici, financijski stručnjaci, carinici, računalni programeri

Hollandov heksagon

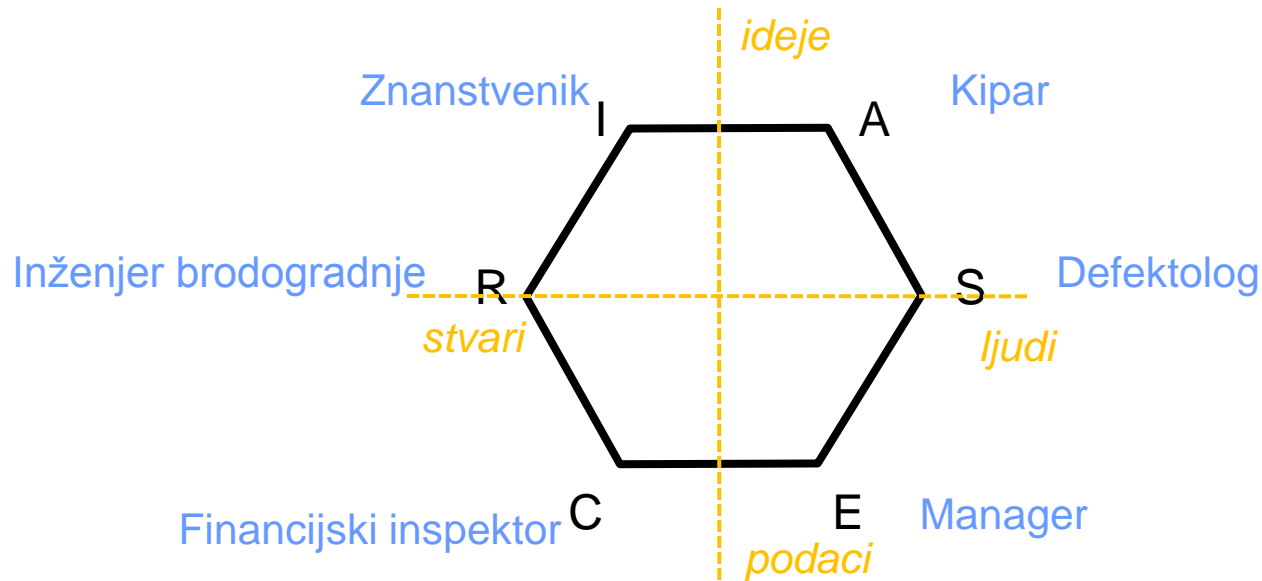
Odnos među RIASEC tipovima

Sličnost interesa → udaljenost u modelu (npr. sličniji R i I nego A i C)

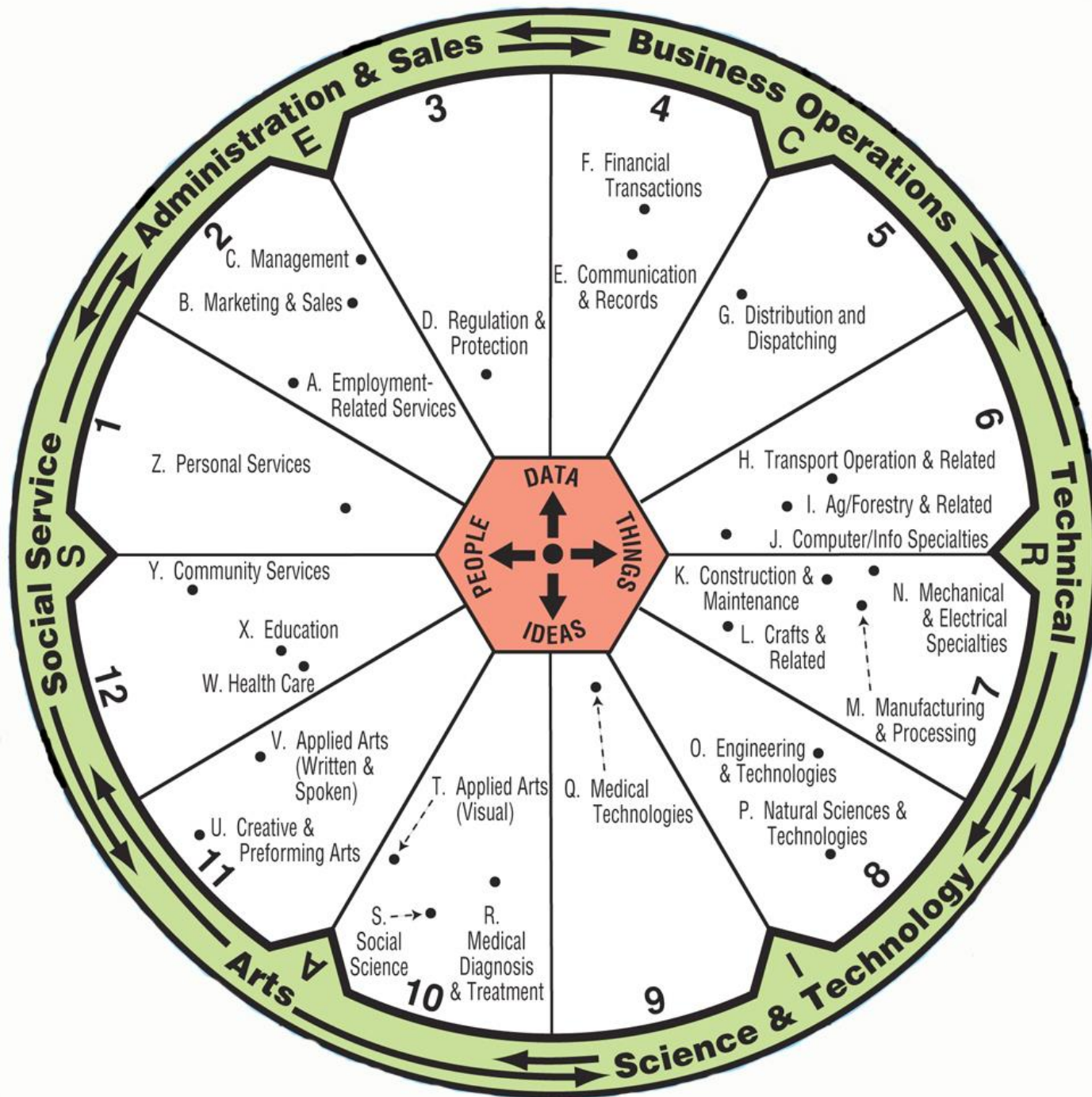
Predigerove dimenzije

ljudi-stvari i *podaci-ideje* (Dale J. Prediger)

Mapa svijeta rada

- Predigerova ideja za detaljnije određivanje svijeta rada – World of work map
- Različite razine diferenciranja
  - 6 širokih grana (odgovaraju Hollandovim tipovima)
    - Tehnička zanimanja,
    - Znanost i tehnologija,
    - Umjetnost,
    - Društvene usluge,
    - Administracija i prodaja,
    - Detalji poslovanja
  - 12 širih područja
  - 26 grupa zanimanja

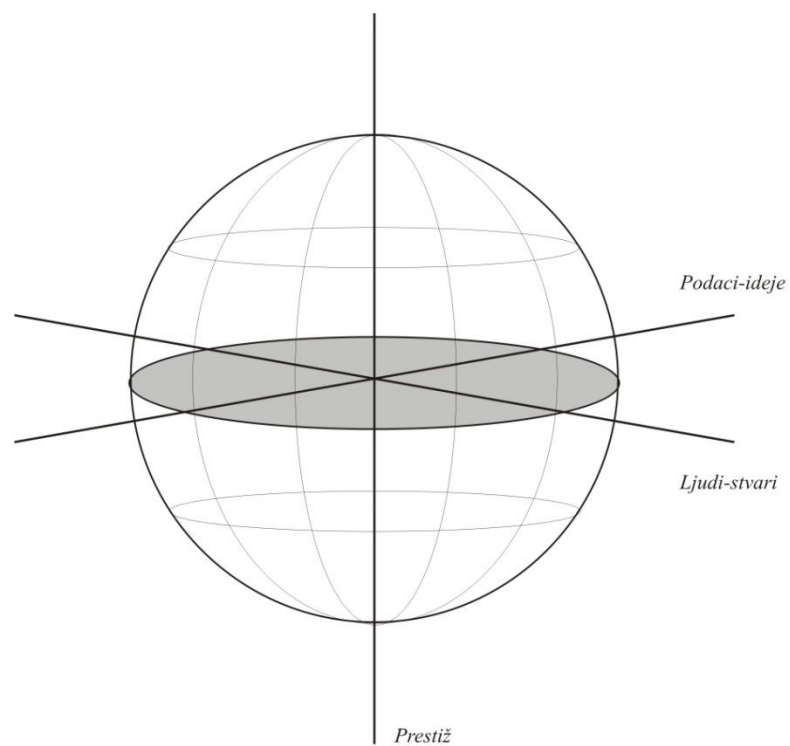

Traceyev sferni model interesa

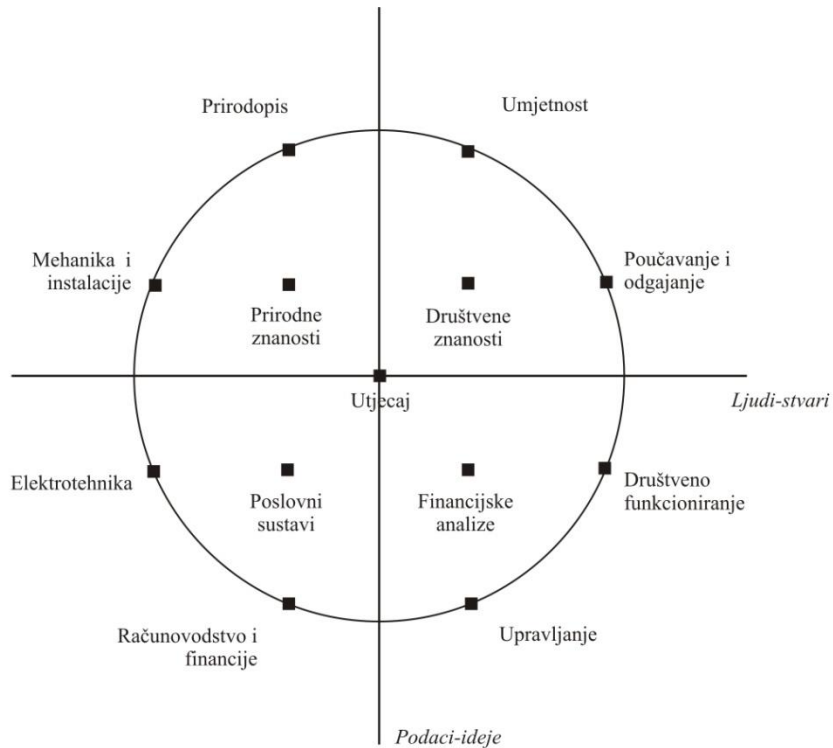
- novi model utemeljen u Hollandovoj teoriji
- Terrence Tracey i James Rounds, 1996, 2002
- što je novo?
  - proširenje Hollandovog heksagona
    - dodana dimenzija prestiža (Ann Roe, Linda Gottfredson...)
  - profesionalni interesi diferenciraniji
  - možda veća kroskulturalna i spolna univerzalnost
- sferni model
  - 18 tipova interesa – organizirani u kuglu,
  - 3 osnovne dimenzije *ljudi-stvari*, *podaci-ideje* i *prestiž*

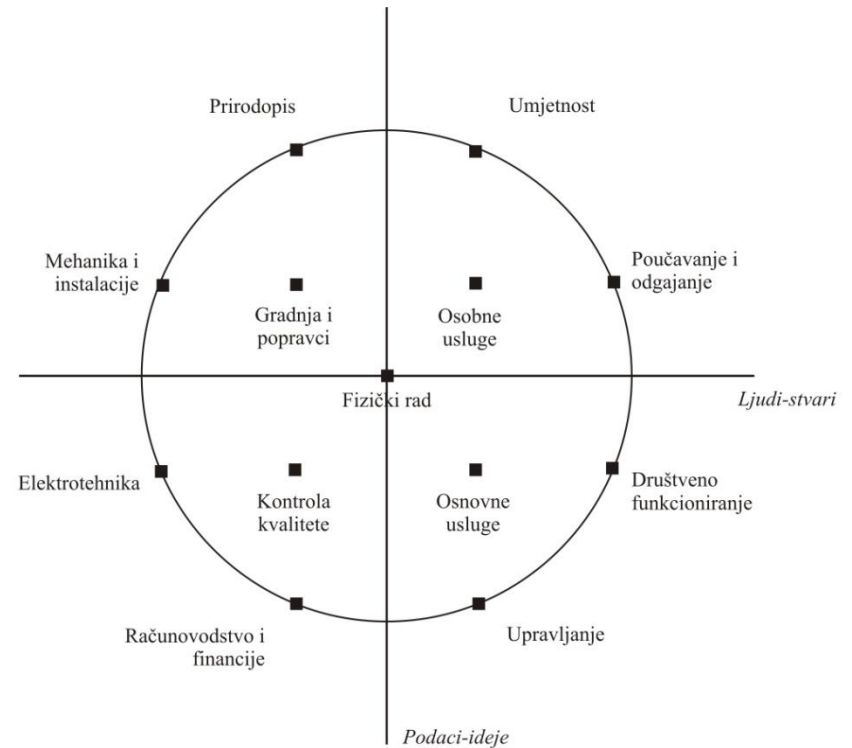
Tri dimenzije

18 tipova interesa

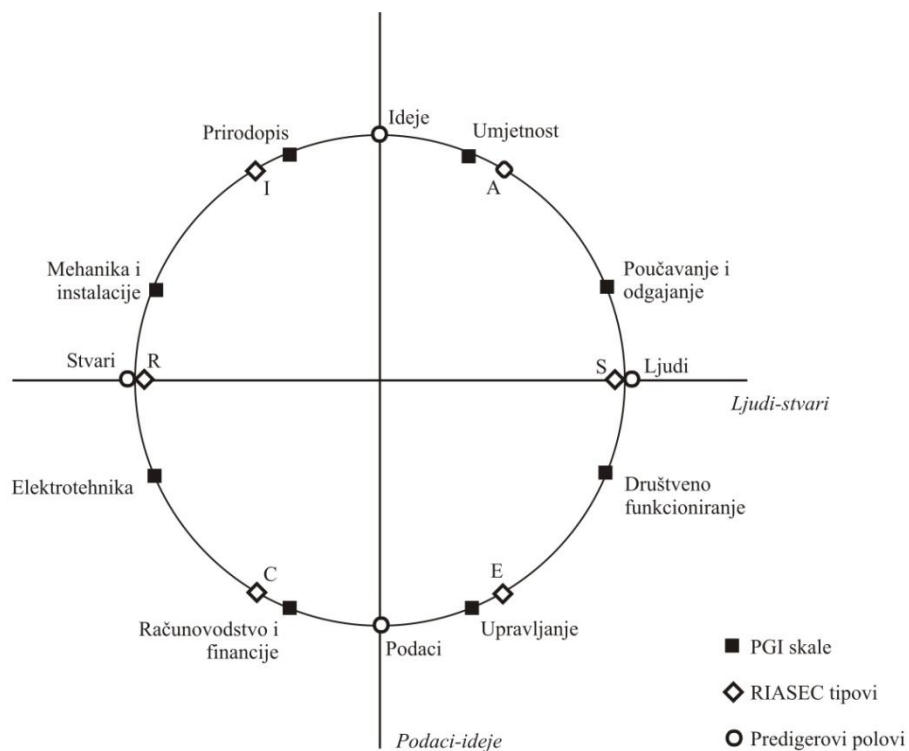

Donja polutka

Gornja polutka

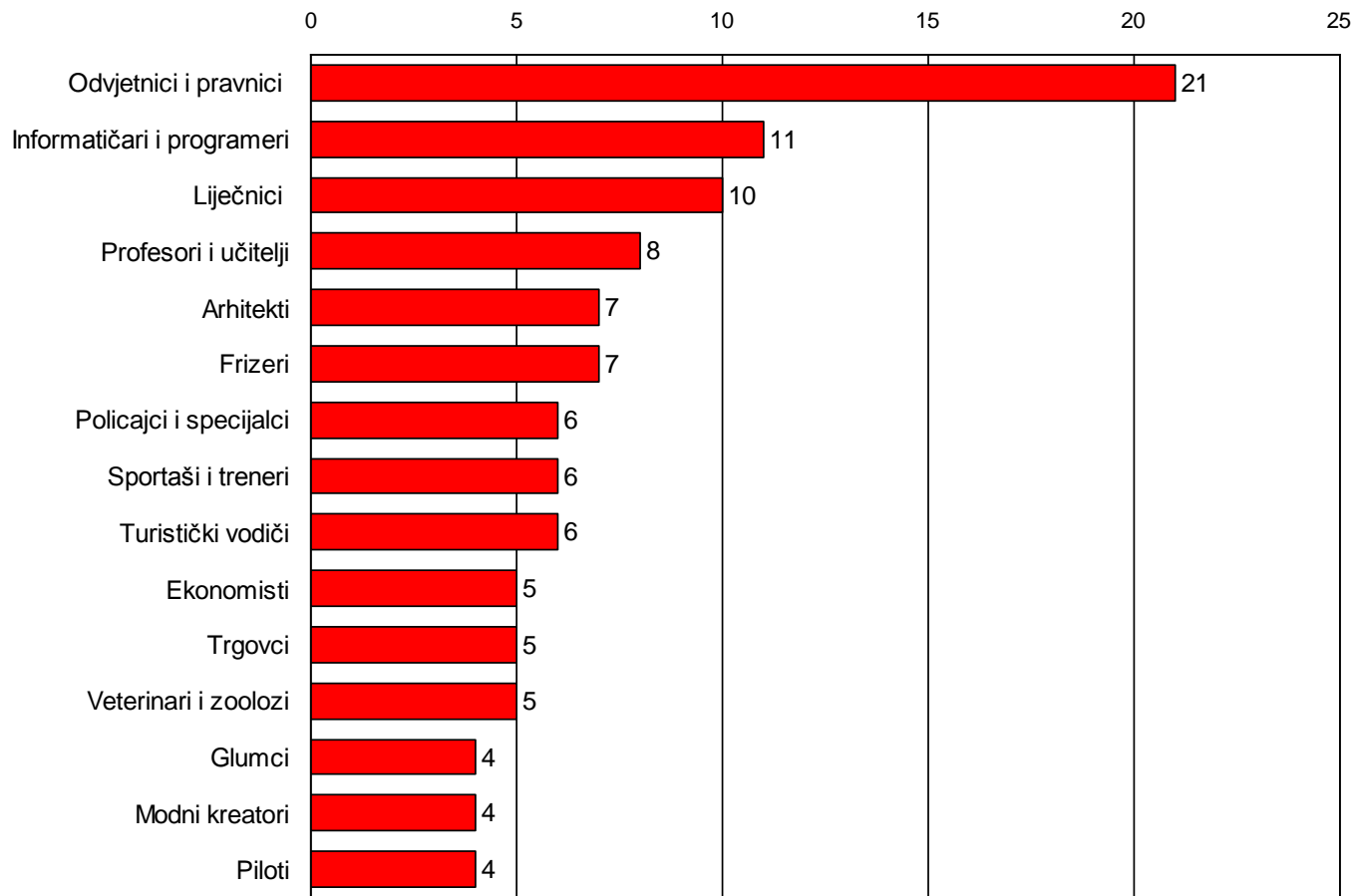
Odnos sa heksagonalnim modelom

Razvoj interesa

- Svi se slažu – interesi se počinju formirati početkom adolescencije
  - U ranom djetinjstvu – djeca razlikuju ‘muške’ i ‘ženske’ aktivnosti (interese)
  - U osnovnoj školi – dijele ih na školske i vanškolske aktivnosti (interese)
- Oko 15-te → ‘pravi’ interesi
- Genetika ili okolina
  - 1977.g. – Grotevant i sur. – 5% genetski
  - 1991., 1994. – Maloney i sur., Betsworth i sur. – 40-50% genetski

Najjednostavniji pristup: koja zanimanja ti se sviđaju?

Odgovori 59 učenika, koji su mogli navesti više od jednog zanimanja. Naveli su ukupno 185 zanimanja, no prikazali smo samo ona koja je navelo barem 4 učenika (to je ukupno 109 odgovora).

→ svakodnevna, moderna, “televizijska”, visokostatusna zanimanja 21

Problem takvog mjerenja

Pravnici - 22 od ukupno 59 učenika - je li to realno?

Znaju li klinci iz osmog razreda:

- Potrebno školovanje? Pripravnički staž?
- Mogućnosti zapošljavanja? Konkretni radni zadaci?
- Poželjne osobine?

Slika o zanimanju → iskrivljena, formirana na osnovu površnog poznavanja važnih informacija (TV, obitelj, obiteljski prijatelji), često stereotipna...

... pravnici - visok status, visoka plaća, moralno zanimanje, dinamično → no dakako to nije sve

Mjerenje interesa upitnicima

- Mjerenje RIASEC osobina pojedinaca
  - Upitnik za samoprocjenu profesionalnih interesa USPI (Holland)
  - Vocational Preference Inventory VPI (Holland)
  - Tetrau-Trahan Visual Interest Inventory (Tetrau i Trahan)
  - Slikovno-opisni upitnik interesa (Šverko i Babarović)
  - Skala sviđanja zanimanja (Šverko i Babarović)
- Mjerenje 18 tipova interesa u okviru sfernog modela
  - PGI upitnik interesa (Tracey)

VRIJEDNOSTI

Vrijednosti - određenje

- Najjednostavnije: važni ciljevi kojima težimo
  - napredovanje, sloboda, nezavisnost, jednakost, bliski odnosi, sigurnost, zarada, status...
- Povezane sa interesima, ličnošću, stavovima
  - Dawis & Lofquist (1987)
    - 'Preferencije' - sviđanja
    - Potrebe → interesi → vrijednosti
  - Super (1995)
    - Vrijednosti su ciljevi kojima zadovoljavamo svoje potrebe
    - Interesi su aktivnosti kojima ostvarujemo svoje vrijednosti

Opće i radne vrijednosti

- Ciljevi (vrijednosti) se mogu ostvariti
  - u općem životnom okruženju → opće ili životne vrijednosti
  - kroz rad → radne vrijednosti
- Opće ili životne vrijednosti
  - univerzalni konstrukti kao što je
  - ljepota, ravnopravnost, mir u svijetu, hedonizam
  - istraživači iz područja društvenih znanosti
- Radne vrijednosti
  - vezane uz radno okruženje, ciljevi koje ostvarujemo kroz rad
  - napredovanje, materijalna sigurnost, kreativnost
  - eksperti u području psihologije rada i managementa
- Integrativni pristup – nedjeljive jedne od drugih

Opće (životne) vrijednosti

- Ciljevi kojima težimo u životu i koji usmjeravaju naše ponašanje
- Rokeach – hijerarhija vrijednosti, 18 terminalnih, 18 instrumentalnih vrij.
- Svhwartzovih 10 općih vrijednosti
  - Dobrohotnost – pomaganje drugima, posvećenost prijateljima
  - Tradicija – zadovoljstvo sa trenutnim stanjem, religija
  - Konformizam – poštovanje pravila, pristojnost
  - Sigurnost – osobna (materijalna, zdravstvena, socijalna) i državna
  - Moć – materijalna (bogatstvo) i socijalna (vođenje drugih)
  - Postignuće – pokazivanje sposobnosti, iskazivanje uspješnosti pred drugima
  - Hedonizam – zabava, ugodnost, zadovoljstvo
  - Poticaj – iznenađenja, aktivnosti, avanture, rizik
  - Nezavisnost – samostalnost, originalnost
  - Univerzalizam – jednakost za sve, tolerancija, briga za prirodu

Schwartzovih 10 vrijednosti

Radne vrijednosti

- Fokus na vrijednosti koje se mogu ostvariti kroz rad
- Neke su životne vrijednosti, a neke su ostvarive samo kroz rad
- Upitnici:
  - Minnesota importance questionnaire (Dawis i Lofquist, 1984)
  - V-upitnik (Šverko i sur, 80-ih godina)
- MIQ
  - aktivnost u radu, autoritet, kompetentnost nadređenih, korištenje sposobnosti, kreativnost, moralnost, napredovanje, odgovornost, odnos nadređenih prema suradnicima, odnosi među suradnicima, politika tvrtke, pomaganje drugima, postignuće, pravedna plaća, priznatost, radni uvjeti, raznolikost, samostalnost, sigurnost posla i status

Vrijednosti i vrijednosne orijentacije

(V-upitnik)

Utilitarna	Socijalna	Samoaktualizirajuća	Individualistička	Avanturistička
Napredovanje	Međuljudski odnosi	Korištenje sposobnosti	Životni stil	Rizik
Prestiž	Socijalna interakcija	Stvaralaštvo	Samostalnost	Fizička aktivnost
Ekonomska sigurnost	Radni uvjeti	Razvitak ličnosti	Autoritet	
Postignuće	Kulturalni identitet	Esteticizam	Raznolikost	
	Sudjelovanje u odlučivanju			
	Altruizam			

ISTAKNUTOST ULOGA

Uloge

- Uloge – zbir ponašanja, prava i obaveza koje pojedinac treba iskazati u danoj socijalnoj situaciji

“Cijeli svijet je pozornica,
a svi muškarci i žene puki glumci;
imaju svoje izlaske i ulaske, i jedan čovjek
u svom vijeku glumi mnoge uloge,
a činovi su mu sedam razdoblja.

Shakespeare: Kako vam drago

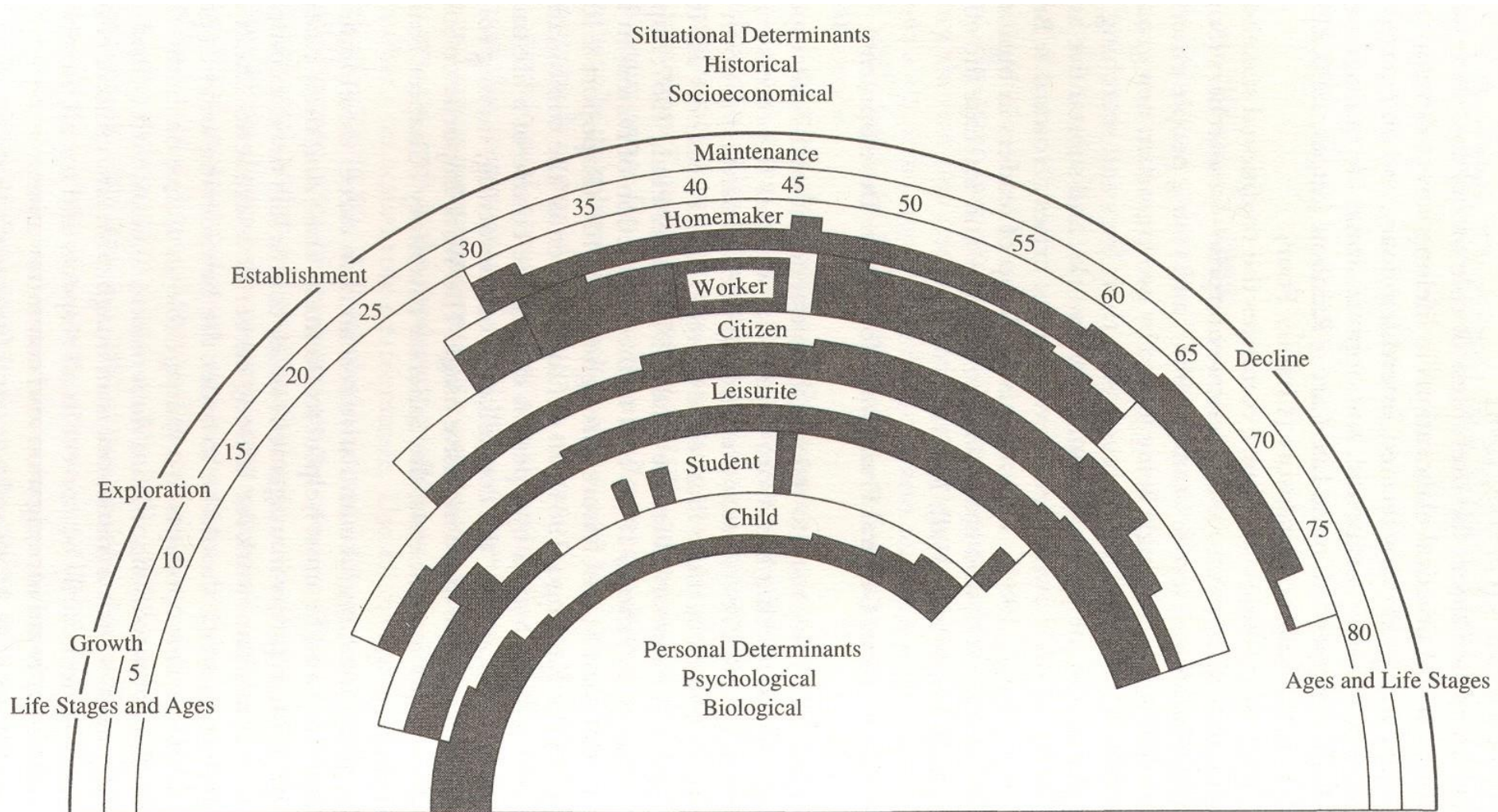
Superov pogled na uloge

- profesionalni razvoj može se razumjeti jedino kroz kontekst svih životnih uloga koje pojedinac obnaša tijekom svog života
- Pojedinac istovremeno obnaša mnoge uloge i one su interakciji: promjene u jednoj dovode do promjena u ostalima
  - radna uloga je tek jedna od mnogih
  - planiranje karijere mora se orijentirati na promatranje međudjelovanja svih uloga
- Uloge, kazališta, razdoblja
  - Devet primarnih uloga: djeteta, učenika, radnika, partnera, roditelja, građanina, domaćina, uživatelja slobodnog vremena, umirovljenika
  - Uloge se obnašaju u 4 različita “kazališta” – dom, škola, posao i zajednica
  - Različita razdoblja kada se obnašaju → duga života i karijere

Istaknutost uloga

- Neke uloge su istaknutije od ostalih
  - važnih uloga obično ima dvije, tri ili možda četiri, i one zauzimaju središnje mjesto u pojedinačnoj mreži uloga
- Istaknutost uloga je individualna
  - ista uloga (npr. radnika) bit će različito važna za dvoje različitih ljudi
- Istaknutost uloga ovisi o životnom razdoblju i prof. razvoju
  - važnost radne uloge u dobi od 30 i u dobi od 60 godina
- Uloge su interakciji:
  - mogu se podržavati i nadopunjavati
  - mogu biti u sukobu i postati izvor stresa (inkompatibilne, previše uloga)
  - Life-work balance

Dinamika uloga: Life-Career Rainbow

Važnost uloga u pojedinim životnim razdobljima

Hvala vam na pažnji!

iva.sverko@pilar.hr